

SUSRETI PEDAGOGA

NACIONALNI NAUČNO-STRUČNI SKUP

U POTRAZI ZA KVALITETNIM OBRAZOVANJEM I VASPITANJEM

IZAZOVI I MOGUĆA REŠENJA

**ZBORNİK
RADOVA**

Filozofski fakultet
22. maj 2023.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
Institut za pedagogiju i andragogiju
Pedagoško društvo Srbije

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup
U potrazi za kvalitetnim obrazovanjem i vaspitanjem:
izazovi i moguća rešenja
22. maj 2023. godine, Beograd
Zbornik radova

Izdavači

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18–20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Jovan Miljković
Maja Vračar

Urednici

Doc. dr Zorica Šaljić
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Aleksandra Pejatović

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Radovan Antonijević
Prof. dr Biljana Bodroški Spariosu
Doc. dr Aleksandar Bulajić
Prof. dr Miomir Despotović
Prof. dr Emina Hebib
Prof. dr Aleksandra Ilić Rajković
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Ivana Jeremić
Doc. dr Bojan Ljujić
Doc. dr Maja Maksimović
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin
Prof. dr Jovan Miljković
Prof. dr Lidija Miškeljin

Nevena Mitranić, asistent
Luka Nikolić, istraživač-saradnik
Doc. dr Nataša Nikolić
Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Dragana Purešević, asistent
Prof. dr Lidija Radulović
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Prof. dr Vera Spasenović
Prof. dr Milan Stančić
Prof. dr Aleksandar Tadić
Prof. dr Jelena Vranješević
Prof. dr Nataša Vujisić Živković

Priprema za štampu i prelom

Dosije studio, Beograd

Dizajn korica

Mirjana Senić Ružić
Zorica Šaljić

Štampa

Pedagoško društvo Srbije, Beograd

Tiraž

100

ISBN 978–86–80712–49–9

Izdavanje zbornika radova finansirano je sredstvima Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „U potrazi za kvalitetnim obrazovanjem i vaspitanjem: izazovi i moguća rešenja”. Cilj skupa bio je da se razmotre savremena saznanja o odlikama ostvarivanja i pretpostavkama razvijanja kvalitetnog obrazovanja i vaspitanja, analizira stanje razvijenosti i efekti funkcionisanja obrazovnog sistema i prakse vaspitno-obrazovnog rada, kritički razmotre aktuelne i moguće strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, kao i da se sagledaju izazovi i teškoće u načinu ostvarivanja i održivosti promena usmerenih na razvoj kvaliteta u ovoj oblasti.

Programski odbor skupa

dr Radovan Antonijević, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Miomir Despotović, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Živka Krnjaja, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Nataša Vujisić Živković, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Emina Hebib, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Vera Spasenović, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Aleksandra Pejatović, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Jelena Vranješević, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Kristinka Ovesni, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Violeta Orlović Lovren, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Biljana Bodroški Spariosu, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Nataša Matović, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Lidija Radulović, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Milan Stančić, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Aleksandar Tadić, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Aleksandra Ilić Rajković, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Lidija Miškeljin, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Saša Dubljanin, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Zorica Šaljić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Vladeta Milin, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Nataša Nikolić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Mirjana Senić Ružić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Ivana Jeremić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Maja Vračar, predsednica Pedagoškog društva Srbije
Mirjana Tomić, Pedagoško društvo Srbije
Biljana Drobnjak, Pedagoško društvo Srbije
Tijana Đokić, Pedagoško društvo Srbije
Vesna Bogičević, Pedagoško društvo Srbije
Nataša Stojanović, Pedagoško društvo Srbije
Nevenka Kraguljac, Pedagoško društvo Srbije

Organizacioni odbor skupa

Luka Nikolić, asistent, Filozofski fakultet u Beogradu
Nevena Mitranić, asistent, Filozofski fakultet u Beogradu
Dragana Purešević, asistent, Filozofski fakultet u Beogradu
Ivana Pantić, istraživač-pripravnik, Filozofski fakultet u Beogradu
Jovana Katić, istraživač-pripravnik, Filozofski fakultet u Beogradu
Andrea Gašić, istraživač-pripravnik, Filozofski fakultet u Beogradu
Saška Stevanović, sekretar, Pedagoško društvo Srbije
Aleksa Eremija, tehnički urednik, urednik sajta Pedagoškog društva Srbije
Jovana Vanić, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Ivana Jovanović, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Marija Mijailović, volonter Pedagoško društvo Srbije
Tamara Injac, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Anđela Prijović, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Tamara Manojlović, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Marijana Ristić, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Marija Milinković, volonter, Pedagoško društvo Srbije

SADRŽAJ

PLENARNA IZLAGANJA

Biljana Lungulov <i>Kvalitet u obrazovanju i društvene promene: ka kulturi kvaliteta</i>	11
Nataša Nikolić <i>Konceptualni okviri proučavanja kvaliteta u obrazovanju</i>	19
Nevenka Kraguljac i Vera Spasenović <i>Kako pedagozi vide svoju profesionalnu ulogu?</i>	27

OPŠTA PITANJA KVALITETA OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Aleksandra Pejatović, Violeta Orlović Lovren i Edisa Kecap <i>Treća misija univerziteta i standardi kvaliteta u visokoškolskom obrazovanju</i>	37
Luka Nikolić i Lidija Radulović <i>Kvalitet obrazovanja ili kvalitetno rangiranje – primer Times Higher Education rangiranja univerziteta</i>	43
Nataša Jovanović Ajzenhamer <i>Istorijsko-teorijski sociološki pogled na meritokratiju u obrazovanju – Veberova kritika plutokratije u nemačkom obrazovnom sistemu na početku 20. veka</i>	51
Milica Marković <i>Kvalitet i evaluacija rada nastavnika: između dve strategije razvoja obrazovanja u Srbiji</i>	55
Aleksandra Ilić Rajković <i>Položaj učenika kao merilo kvaliteta vaspitno-obrazovnog procesa u Srbiji krajem 19. veka</i>	61
Branka Savović, Sandra Radenović i Miloš Marković <i>Bioetika i bioetika sporta: korak ka pedagoškoj bioetici</i>	65
Marina Semiz <i>Kvalitet vaspitanja i obrazovanja dece predškolskog i školskog uzrasta na bolničkom lečenju i mere obrazovne politike</i>	71
Simka Vukojević <i>Obrazovni programi u muzeju</i>	77
Nikolina Šepić <i>Postavljanje pedagoških sadržaja na internet slobodnoj enciklopediji kao područje rada pedagoga</i>	83

SADRŽAJ

PLENARNA IZLAGANJA

Biljana Lungulov <i>Kvalitet u obrazovanju i društvene promene: ka kulturi kvaliteta</i>	11
Nataša Nikolić <i>Konceptualni okviri proučavanja kvaliteta u obrazovanju</i>	19
Nevenka Kraguljac i Vera Spasenović <i>Kako pedagozi vide svoju profesionalnu ulogu?</i>	27

OPŠTA PITANJA KVALITETA OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Aleksandra Pejatović, Violeta Orlović Lovren i Edisa Kecap <i>Treća misija univerziteta i standardi kvaliteta u visokoškolskom obrazovanju</i>	37
Luka Nikolić i Lidija Radulović <i>Kvalitet obrazovanja ili kvalitetno rangiranje – primer Times Higher Education rangiranja univerziteta</i>	43
Nataša Jovanović Ajzenhamer <i>Istorijsko-teorijski sociološki pogled na meritokratiju u obrazovanju – Veberova kritika plutokratije u nemačkom obrazovnom sistemu na početku 20. veka</i>	51
Milica Marković <i>Kvalitet i evaluacija rada nastavnika: između dve strategije razvoja obrazovanja u Srbiji</i>	55
Aleksandra Ilić Rajković <i>Položaj učenika kao merilo kvaliteta vaspitno-obrazovnog procesa u Srbiji krajem 19. veka</i>	61
Branka Savović, Sandra Radenović i Miloš Marković <i>Bioetika i bioetika sporta: korak ka pedagoškoj bioetici</i>	65
Marina Semiz <i>Kvalitet vaspitanja i obrazovanja dece predškolskog i školskog uzrasta na bolničkom lečenju i mere obrazovne politike</i>	71
Simka Vukojević <i>Obrazovni programi u muzeju</i>	77
Nikolina Šepić <i>Postavljanje pedagoških sadržaja na internet slobodnoj enciklopediji kao područje rada pedagoga</i>	83

PRETPOSTAVKE RAZVOJA KVALITETNOG OBRAZOVANJA

Lidija Miškeljin i Dragana Purešević <i>Dva narativa dokumenata međunarodnih organizacija koja oblikuju predškolsko vaspitanje i obrazovanje.</i>	91
Radovan Antonijević <i>Optimizacija aktivnosti učenika u nastavi kao činilac efektivnosti obrazovanja</i>	99
Zorica Milošević i Marija Crnojević <i>Korak u susretu samovrednovanja i spoljašnjeg evaluiranja kvaliteta rada škola</i>	103
Maja Vračar i Marija Milinković <i>Profesionalni razvoj pedagoga u funkciji ostvarivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja</i>	109
Jela Stanojević <i>Društvene okolnosti kao kontekst za razvoj kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.</i>	115
Nataša Vujisić Živković <i>ChatGPT i aktuelna pitanja pedagoške upotrebe veštačke inteligencije u podizanju kvaliteta obrazovanja</i>	119
Jovan Miljković, Vukašin Grozdić i Bojan Ljujić <i>Kako obrazovati naučni podmladak? Model doktorskih škola</i>	123
Sofija Maričić <i>Izmenjena uloga i kvalitet rada nastavnika u eri digitalizacije</i>	129
Ljiljana Vdović <i>Pedagog kao podrška nastavnicima u razvoju opštih međupredmetnih kompetencija u nastavi/učenju.</i>	135

RAZVOJ KVALITETA VASPITNO-OBRAZOVNE PRAKSE: OTVORENA PITANJA I MOGUĆI ODGOVORI

Živka Krnjaja, Dragana Pavlović Breneselović i Nevena Mitranić <i>Podrška stručnim saradnicima u promeni pristupa obrazovanju</i>	145
Vladeta Milin, Andrea Gašić i Anđela Vilotijević <i>Kako otkrivanje izvora podataka doprinosi unapređivanju kvaliteta nastave: primer jednog akcionog istraživanja.</i>	151
Marija Trajković, Branislava Popović Ćitić, Lidija Bukvić Branković, Marina Kovačević Lepojević i Ana Paraušić Marinković <i>Kulturalne kompetencije u obrazovno-vaspitnoj praksi: samoprocena nastavnika srednjih škola</i>	157
Nataša Simić, Nevena Živković, Emina Nikočević, Irena Vanić Vasić, Jelena Pujić i Biljana Jovanović Glavonjić <i>Kolaborativno istraživanje sopstvene prakse – efekti i iskustva nastavnika</i>	161
Aleksandar Milenković i Jelena Matejić <i>Vršnjačko vrednovanje radova studenata matematike na temu digitalnih nastavnih materijala.</i>	167

Milan Stančić	
<i>Kvalitet nastave u ogledalu ispita za licencu nastavnika: šta nam otkrivaju pisane pripreme za časove?</i>	173
Saša Stepanović	
<i>Inkluzivno obrazovanje iz perspektive nastavnika: uloge, kompetencije i barijere</i>	179
Ivana Stamenković	
<i>Obrazovanje vaspitača za refleksivnu praksu: podsticanje kritičke refleksije</i>	185
Ana Gardašević i Svetlana Mijajlović	
<i>Uticaj refleksivne prakse na menjanje individualističke kulture vrtića</i>	191
Marija Malović	
<i>Program uvođenja u posao pripravnika u predškolskoj ustanovi orijentisan na razvijanje zajednice učenja</i>	195

Pretpostavke razvoja kvalitetnog obrazovanja

DVA NARATIVA DOKUMENATA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA KOJA OBLIKUJU PREDŠKOLSKO VASPITANJE I OBRAZOVANJE¹

Lidija D. Miškeljin²

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dragana L. Purešević³

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Apstrakt

U radu se razmatra i analizira problematika kako dokumenta međunarodnih organizacija (EU, OECD, Svetska banka, T20/G20) oblikuju svrhu predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Narativnom analizom aktuelnih dokumenata koja se bave pitanjem svrhe i funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja, fokusiranjem na jezik i terminologiju u datim dokumentima, izvedena su dva narativa sagledavanja ranog detinjstva i svrhe predškolskog vaspitanja i obrazovanja – narativ „društvene investicije” i narativ „javno dobro”. Narativ „društvena investicija” pozicionira dete kao investiciju za budućnost i ekonomsku produktivnost i, u skladu sa tim, svrhu predškolskog vaspitanja i obrazovanja definiše u odnosu na ekonomski jezik isplativosti, produktivnosti i oruđa za rešavanje različitih društvenih problema putem ranih intervencija. Nasuprot tome, u narativu „javno dobro” dete se sagledava kao bogato potencijalima, agens i kompetentni učesnik sopstvenog učenja i življenja, dok se svrha i funkcija predškolskog vaspitanja i obrazovanja određuje kao prostor demokratske prakse, kontekstualno oblikovane, višeperspektivne, zasnovane na vrednostima i etički odgovornom delovanju svih učesnika.

Ključne reči: narativ „društvena investicija”; narativ „javno dobro”; funkcija predškolskog vaspitanja i obrazovanja

Uvod

Važnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja, pristupačnost programima, kao i kvalitet vaspitanja i obrazovanja u ranom detinjstvu tokom poslednje dve decenije postala su centralna pitanja, kako u krugovima akademske zajednice (Anning et al, 2006; Arndt et al, 2020; Dahlberg et al. 2007; Krnjaja i Pavlović Breneselović, 2013; Krnjaja, 2016; Miškeljin, 2017; Moss, 2009; Purešević i sar., 2019; Urban et al, 2021, Woodhead, 2006), tako i međunarodnih organizacija (OECD, 2021; OMEP, 2020; The World Bank, 2021; UNESCO et al, 2021; T20/G20, 2022).

1 Realizaciju ovog istraživanja finansijski je podržalo Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije u sklopu finansiranja naučnoistraživačkog rada na Univerzitetu u Beogradu – Filozofskom fakultetu (broj ugovora 451-03-47/2023-01/ 200163).

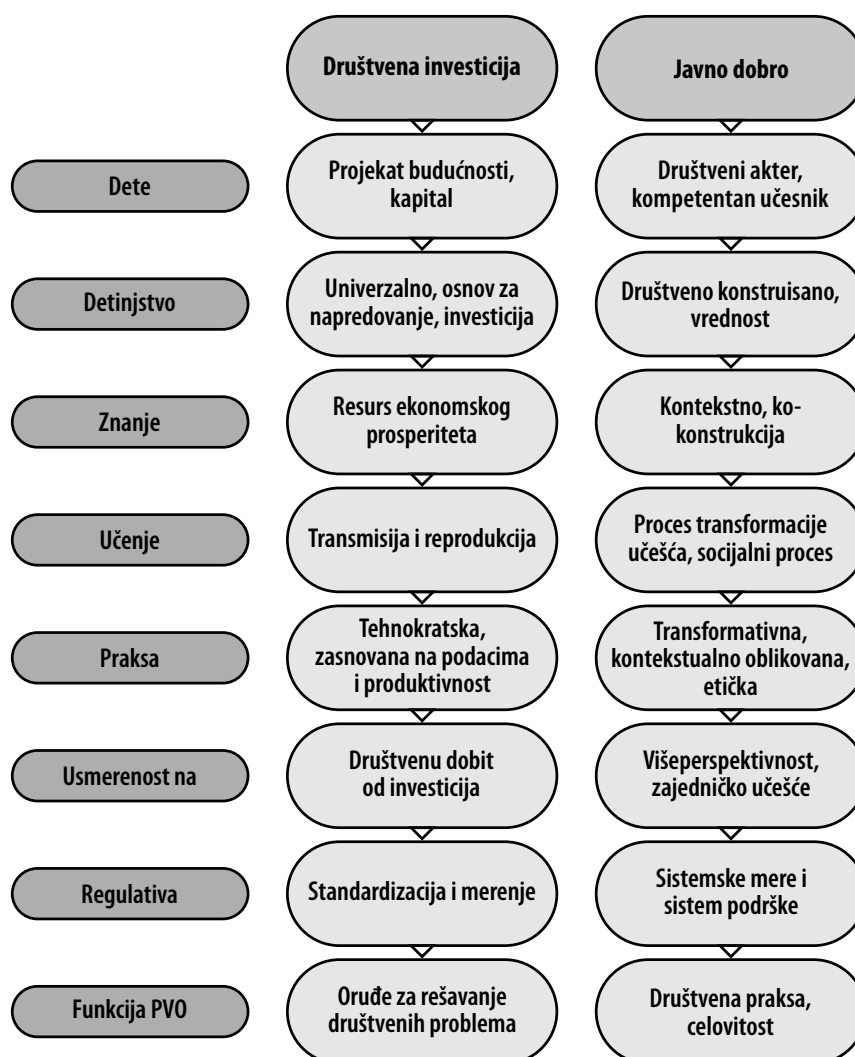
2 lidija.miskeljin@f.bg.ac.rs

3 dragana.puresevic@f.bg.ac.rs

Pored značajnih razlika u sistemima predškolskog vaspitanja i obrazovanja različitih zemalja, pitanja važnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja za decu i pravo deteta na obrazovanje zauzimaju značajno mesto u dokumentima međunarodnih organizacija, kao što su OECD, Svetska banka, te politikama Evropske unije. Globalno gledano u poslednjih deset godina, u narativima ovih strateških dokumenata, pravi se značajan pomak u sagledavanju funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Od funkcije pružanja „brige i nege o deci” kako bi se omogućilo veće učešće žena na tržištu rada (Council of the European Communities, 1992) ka naglašavanju brige, vaspitanja i obrazovanja dece u ranom detinjstvu kao neodvojivih procesa i sagledavanje funkcije predškolskog vaspitanja kao celovitog integrisanog sistema: „Obrazovanje i vaspitanje u ranom detinjstvu treba da budu deo integrisanog paketa političkih mera zasnovanih na pravima deteta za poboljšanje ishoda za decu i prekidanje međugeneracijskih ciklusa dece u nepovoljnom položaju” (Council of the European Union, 2019, p. 4).

S tim u vezi, polazimo od pretpostavke da narativi dokumenata međunarodnih organizacija koja se odnose na predškolsko vaspitanje i obrazovanje, kao „jedan od načina na koji ljudi deluju i komuniciraju” (Fairclough, prema: Popović i Maksimović, 2012, str. 244), predstavljaju kondenzovanu ideologiju i uverenja, konstruišu pogled na svet, kreiraju akciju, ističu probleme i promovišu rešenja (Saarinen, 2007, prema: Popović i Maksimović, 2012. str. 244), te tako oblikuju predškolsko vaspitanje i obrazovanje. U radu ćemo nastojati da, primenom analize narativa politike (Atkinson, 2000; Miller, 2020) u dostupnim dokumentima međunarodnih organizacija OECD, Svetske banke, T20/G20, kroz fokusiranje na jezik i terminologiju, pojasnimo dva prepoznata i dominantna narativa koji oblikuju razumevanje i poimanje svrhe i funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja: narativ „društvena investicija” i narativ „javno dobro” (Tabela 1). Prepoznati narativi se temelje na različitom poimanju deteta, detinjstva, prirode znanja i učenja, prirode vaspitne prakse, regulative i usmerenosti i u vezi s tim grade dva, umnogome različita, poimanja svrhe i funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Tabela 1: Dva narativa koja oblikuju predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Narativ „društvena investicija”

Narativ „društvene investicije” svoje utemeljenje nalazi u oblasti ekonomije i menadžmenta, sa naglaskom na investiranje i visok povraćaj uloženog, zauzimajući hegemonističku poziciju i režim istine u politici vaspitanja i obrazovanja u ranom detinjstvu (Foucault & Rabinow, 1991, prema: Urban, 2022) jer se „ideja društvenog ne može zamisliti izvan logike tržišta i izolovanog potrošača u kome ekonomska uverenja, vrednosti i pretpostavke oblikuju kako se osećamo, mislimo i činimo” (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2017, str. 3). Predškolsko vaspitanje i obrazovanje se tako svodi na ekonomski jezik isplativosti i produktivnosti: „Pronađite, investirajte i primenite ispravne ljudske tehnologije – zvane „kvalitet” – tokom ranog detinjstva i dobićete visok povraćaj ulaganja, uključujući kvalitetnije obrazovanje, zapošljavanje i zarade i smanjene socijalne probleme... rana intervencija” + „kvalitet” = povećan „ljudski kapital” + nacionalni uspeh (ili barem opstanak) u globalnoj ekonomiji” (Moss, 2014, p. 3).

Narativ „društvena investicija” *dete* shvata kao „budućeg građanina”, „stalnu rezervu”, „ljudski resurs”, kao sirovinu za proizvodnju odrasle osobe i implicira „model deficita” deteta i nesavršen oblik subjektivnosti (Kennedy, 2006, prema: Miškeljin, 2022, str. 60). Tako dete nije vredno zbog toga što jeste, već radi toga što će postati; dete služi drugim ciljevima koji će opravdati investiciju. Potrebna investicija je dugoročna, jer su deca ulaganja u budućnost, sa nagradama u kasnijem životu.

Detinjstvo predstavlja osnovu za napredovanje, odnosno početak ostvarivanja od neostvarenog potencijala do produktivnog ljudskog resursa. Tako detinjstvo postaje investicija kojom se upravlja preko javnog menadžmenta jer ulaganje u ovu investiciju – detinjstvo proizvodi ljudski kapital i daje veliku stopu povraćaja u budućnosti.

Vaspitanje i obrazovanje u ranom detinjstvu karakteriše tehnicistički pristup koji *učenje* tretira kao proces koji se može spolja odrediti. Podvrgavanjem deteta metodama koje će regulisati, normalizovati, oblikovati, razviti i kontrolisati, teži se ostvarivanju unapred definisanih, merljivih ishoda. Učenje je dekontekstualizovan, izolovan proces sazrevanja. Primena sistematskih metoda proizvodi *znanje* koje je bez vrednosti i konteksta, univerzalno i replicirano, koje pruža mogućnost da se dođe do konačnog i ispravnog zaključka.

Povećanje životnog standarda i smanjenje nivoa siromaštva, prevencija ekonomskih i socijalnih nejednakosti (OECD, 2021), nadoknada izgubljenih mogućnosti i prilika za učenje (The World Bank, 2021; UNESCO et al, 2021) u narativu „društvena investicija” postiže se *regulativom* koja se fokusira na „standardizaciju” i ‘ishode’ i ‘praksu zasnovanu na dokazima’ i ‘spremnost’ i ‘intervenciju’, (Sims, 2017, prema: Roberts-Holmes & Moss, 2021, str. 1). Ovaj pristup zagovaranja režima standardizovanih procena velikih razmera, dekontekstualizovanog testiranja, menadžerstva i skupa alata za merenje (Purešević, 2020) naročito je izražen u dokumentima OECD (2021) „Perspektive globalnog razvoja 2021” i „Međunarodnoj studiji o ranom učenju i dobrobiti dece”: „studija ima za cilj da obezbedi zemljama pouzdane, validne i uporedive podatke koje mogu da koriste za određivanje i praćenje performansi svojih sistema u pružanju snažnog ranog početka svoj deci” (Phair, 2021, p. 37).

U vezi sa tim se oblikuje i *funkcija predškolskog vaspitanja i obrazovanja* koja se ogleda u tome da se ulaganjem u vaspitanje i obrazovanje dece na ranom uzrastu mogu izležiti kako socijalne tako i ekonomske bolesti društva, pa i posledice krize, što je najviše prikazano u dokumentu Svetske banke „investicije za podršku porodicama i industriji brige o deci – kroz različite kanale – su suštinski deo napora za oporavak širom zemalja kako bi se roditeljima omogućilo da se vrate na posao i pružili deci i porodicama podršku” (Devercelli, & Beaton-Day, 2020). Time se kreira i svrha predškolskog vaspitanja i obrazovanja kao „mesta efikasnog ulaganja” (Stuart, 2011, prema: Roberts-Holmes & Moss, 2021, p. 95) koje se aktivno bavi ranim formiranjem ljudskog kapitala, koja primenjuje efikasne „ljudske tehnologije” za proizvodnju standardizovanih i unapred određenih ishoda za malu decu.

Narativ „javno dobro”

Paralelno sa prethodno prikazanim narativom u dokumentima međunarodnih organizacija izranja i narativ koji prepoznaje primarnu važnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja, kao „kritičnu i suštinsku infrastrukturu društva” (Urban et al, 2021) u „građenju društvene kohezije” (Blofield et al, 2020). Razumevanje predškolskog vaspitanja i obrazovanja kao javnog dobra

se ogleda u njegovom celovitom, integrisanom i sistemskom pristupu praksi, (Bennet, 2010) što prepoznajemo i u narativima dokumenata međunarodne inicijative Think20, u okviru globalnog foruma G20 (T20/G20, 2016; 2018; 2019; Urban et al, 2020). Ovako vrednosno oblikovana društvena praksa se temelji na principima: prava *na* i *u* obrazovanju, demokratičnosti, participativnosti i etici brige (Broström, 2006).

Dete sagledano iz narativa „javno dobro” je bitan agent sopstvenog učenja, bogato potencijalima, prirodni istraživač, društveno biće koje učestvuje u građenju sveta u kom živi. Dete je ko-konstruktor znanja, kulture i svog identiteta postojanja (Miškeljin, 2017; Woodhead, 2006). U skladu sa ovim *detinjstvo* se sagledava, ne samo kao biološka činjenica, već i činjenica kulture (Miškeljin, 2022; Woodhead 2006). Shodno tome ne postoji univerzalno poimanje detinjstva, jer je detinjstvo uvek kontekstualizovano i zavisi od istorijskog trenutka, kulture i varira u zavisnosti o kom društvu, subgroupi govorimo, zavisi i od pola, socioekonomskog statusa... Zato je detinjstvo period koje se ne može ponoviti, jer je on „momenat u vremenu” (Pavlović Breneselović, 2015).

U ovom narativu *znanje* je proces kontekstualno oblikovane ko-konstrukcije, što znači da nastaje u kontaktu sa drugima, te da je *učenje* socijalni proces i rezultat aktivnog angažmana sa drugima (Krnjaja, 2016). Budući da se u situacijama učenja prepliću personalni, interpersonalni i društveni plan odnosa, smatra se da u tim odnosima svaki pojedinac svojim iskustvom doprinosi zajedničkom razumevanju i ko-konstrukciji značenja (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2014) smeštenog u konkretni kontekst.

Na osnovu ovoga se može graditi *praksa* koja je transformativna, što znači da je takva praksa otvorena da „prepozna” i „otvori” prilike za drugačije jednakosti, podršku i osnaživanje pojedinaca i zajednica (Hodgson et al., 2017). Takva podržana praksa počiva na etičkim vrednostima koje su smeštene u konkretni kontekst (Krnjaja, 2016; Pavlović Breneselović, 2015). Podržana praksa se gradi kroz odnose saradnje, višeperspektivnosti i zajedničkog učenja na temelju jasnih vrednosti i akcija, koje „moraju biti smisleno artikulisane, prihvaćene i težnja svih učesnika vaspitno-obrazovnog procesa” (Krnjaja, 2016, str. 65).

Regulativa koja se donosi u skladu sa ovakvim poimanjem deteta, detinjstva, znanja i prakse promoviše integrisane, multisektorske, „celosistemske” pristupe vaspitanju i obrazovanju u ranom detinjstvu i čini koherentan korpus preporuka ili smernica zasnovanih na konceptu „kompetentnog sistema” (Urban et al, 2021). Kroz kompleksno razumevanje obrazovanja i njegovu umreženost sa drugim sistemima i vrednosnu liniju uspostavljanja i etičkog odnošenja prema predškolskom vaspitanju i obrazovanju, akcenat je na sistemu podrške, a ne na kontroli i merenju uspešnosti sprovođenja predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

U skladu sa svim ovim se formira i razumevanje *funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja* kao društvene prakse, što podrazumeva da se predškolsko ne može sagledavati kao odvojen sistem koji je usamljen u nastojanju da ostvari zamišljene humanističke vrednosti obrazovanja. Te vrednosti su univerzalno važeće, zasnovane na humanističkom sagledavanju društva i čoveka: altruizam, moralnost stvaralaštvo, odgovornost, kreativnost... (Osnove programa, 2018). U svoj toj kompleksnosti predškolsko vaspitanje i obrazovanje ima više veze sa meandrima, granjanjem, istraživanjem i traganjem („lutanjem”), a manje sa vraćanjem utabanim stazama.

Zaključak

Imajući u vidu da pristupi međunarodnih organizacija oblikuju razumevanje svrhe i funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja i predstavljaju u isto vreme i predloge za dalje odluke i akcije obrazovne politike različitih zemalja, uključujući i našu, jedno od važnih pitanja na koje je potrebno da se osvrnemo je sledeće: Koje vrednosti podržavamo i na kojoj ideološko-koncepcijskoj osnovi se oblikuje predškolsko vaspitanje i obrazovanje? S tim u vezi, postavlja se i pitanje: Koliko smo mi, profesionalci u predškolskom vaspitanju i obrazovanju, svesni implikacija na praksu predškolskog vaspitanja i obrazovanja koje imaju ideologije koje podržavamo sprovodeći dati pristup?

Međutim, kako bismo donosili takve odluke, neophodno je da i sama dokumenta međunarodnih organizacija promovišu koherentnost u zastupanju jedinstvenog vrednosnog razumevanja svrhe i funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Nekoherentnost pristupa, kako između međunarodnih organizacija, tako i dokumenata iste organizacije, može dovesti do suprotnosti u razumevanju funkcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja koja se njima zastupa. Tako se u OECD publikacijama naglašava važnost sistemске podrške u predškolskom obrazovanju („...put napred je sistemška promena koja se može desiti samo uz aktivno učešće građana u novim oblicima kolektivnog delovanja na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou” (OECD, 2021)), da bi se dalje kroz tekst zastupao pristup standardizacije i merenja („...posedovanje validnih, pouzdanih i uporednih podataka o deci” (OECD, 2021)), što je vrednosno kontradiktorna i neodrživa pozicija. Jasno vrednosno polazište samih međunarodnih organizacija i njihovih dokumenata može biti samo jedan od koraka ka promeni ili pak stremljenju u promovisanju određenih narativa u predškolskom vaspitanju i obrazovanju. To nas opet vraća na pitanja sa početka ovog teksta, a to je da odluku u koji narativ biramo da verujemo proizilazi iz odgovora na pitanje – *čemu treba da služi predškolsko vaspitanje i obrazovanje?*

Literatura

- Anning, A., Cullen, J., Fleer, M. (2006). *Early Childhood Education, Society and Culture*. London: Sage Publications.
- Atkinson, R. (2000). Narratives of Policy: The Construction of Urban Problems and Urban Policy in the Official Discourse of British Government 1968–1998. *Critical Social Policy*, 20(2), 211–232. Dostupno na <https://doi.org/10.1177/026101830002000202>
- Arndt, S., Smith, K., Urban, M., Ellegard, T., Swadener, B., & Murray, C. (2020). Reconceptualising and (re)forming early childhood professional identities: Ongoing transnational policy discussions. *Policy Futures in Education*, 0(0) 1–18. Dostupno na <https://doi.org/10.1177/1478210320976015>
- Bennet, J.W. (2010). Pedagogy in Early Childhood Services with Special Reference to Nordic Approaches. *Psychological Science and Education*, 15, 16–21.
- Blofield, M., Braunstein, J., Filguiera, F., Grimalda, G., & Urban, M. (2020). *Promoting Social Cohesion during Pandemics*. Dostupno na <https://t20saudi-arabia.org.sa>
- Broström, S. (2006). Care and Education: Towards a New Paradigm in Early Childhood Education. *Child & Youth Care Forum*, 35(5), 391–409.
- Council of the European Communities (1992) *Council Recommendation of 31 March 1992 on Child Care*. (92 / 241 EEC). Brussels: Council of the European Communities. Dostupno na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:123:0016:0018:EN:PDF>
- Council of the European Union (2019) *Council Recommendation of 22 May 2019 on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems*. (2019/C 189/02). Brussels: Council of the European Union.

- Dahlberg, G., Moss, P., Pence, A. (2007). *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care Languages of Evaluation*. London and New York: Routledge – second edition
- Devercelli, A. E., & Beaton-Day, F. (2020) *Better Jobs and Brighter Futures: Investing in Childcare to Build Human Capital*. Washington, DC: World Bank.
- G20. (2016). *G20 Action Plan on the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Hangzhou: G20. Dostupno na <http://www.g20chn.org/English/Documents/Current/index.html>.
- G20. (2018). *G20 Initiative for Early Childhood Development. Building Human Capital to Break the Cycle of Poverty and Inequality*. Dostupno na https://www.ecdan.org/assets/g20_initiative_for_early_childhood_development.pdf.
- Hodgson, N., Vlieghe, J., & Zamojski, P. (2017). *Manifesto for a post-critical pedagogy*. Punctum Books.
- Krnjaja, Ž. i Pavlović-Breneselović, D. (2013). *Gde stanuje kvalitet. Knjiga 1, Politika građenja kvaliteta u predškolskom vaspitanju*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Krnjaja, Ž., Pavlović Breneselović, D. (2014). Smernice za izradu osnova programa predškolskog vaspitanja usmerenog na odnose. *Pedagogija*, 69(3), 351–360.
- Krnjaja, Ž. (2016). Vrednovanje kvaliteta vaspitno obrazovne prakse iz perspektive praktičara. U L. Miškeljin, Z. Šaljić i J. Miljković, (ur.), *Vrednovanje u vaspitno-obrazovnom procesu: zbornik radova* (str. 13–18). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu; Pedagoško društvo Srbije.
- Miller, H. T. (2020). Policy narratives: the perlocutionary agents of political discourse. *Critical Policy Studies*, 14(4), 488–501. Dostupno na <https://doi.org/10.1080/19460171.2020.1816483>
- Miškeljin, L. (2017). U kakvo vaspitanje verujemo. U M. Stančić, A. Tadić i T. Nikolić (ur.). *VasPITANJE danas: zbornik radova*. (26–31) Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju, Pedagoško društvo Srbije.
- Miškeljin, L. (2022). *Detinjstv(a)o – konceptualizacije i kontekstualizacije – Implikacije za praksu predškolskog vaspitanja*. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Moss, P. (2009). *There are alternatives! Markets and democratic experimentalism in early childhood education and care*. Working Paper No. 53. The Hague, The Netherlands: Bernard van Leer Foundation and Bertelsmann Stiftung.
- Moss, P. (2014). *Transformative Change and Real Utopias in Early Childhood Education: A Story of Democracy, Experimentation and Potentiality*. London and New York: Routledge
- Phair, R. (2021). *International early learning and child well-being study assessment framework*. OECD Education Working Papers, No. 246, OECD Publishing, Paris, Dostupno na <https://doi.org/10.1787/af403e1e-en>.
- OECD (2021) *Perspectives on Global Development 2021*.
- OMEP Executive Committee (2020). OMEP Position paper: Early childhood education and care in the time of COVID-19. *International Journal of Early Childhood*, 52, 119–128. Dostupno na <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00273-5>
- Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta”, *Službeni glasnik* br.16/2018.
- Pavlović Breneselović, D. (2015). Knjiga 2 – *Istraživanje sa decom prakse dečjeg vrtića. Gde stanuje kvalitet*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Pavlović Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2017). Obrazovanje i nauka u neoliberalnom lavirintu: gde stanuje kvalitet? U J. Ćirić i L. Breneselović (ur.), *Zbornik za percepciju naučnog rada i poznavanje rekvizita njegove ocene* (1–13). Beograd: Institut za uporedno pravo.
- Popović, K. i Maksimović, M. (2012) Kvalitet obrazovanja odraslih kao diskurzivna praksa – analiza pristupa međunarodnih organizacija. U: Š. Alibabić, S. Medić i B. Bodroški-Spariosu (ur.), *Kvalitet u obrazovanju – izazovi i perspektive* (str. 241–259). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Purešević, D., Mitranić, N., Vuković, B. (2019). Zašto, kako i šta ako – mogućnosti primene impakt evaluacije u obrazovnoj politici. U: D. Pavlović-Breneselović, V. Spasenović, Š. Alibabić (Eds.), *Obrazovna politika i praksa: u skladu ili u raskoraku?: zbornik radova* (str. 107–115). Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju; Pedagoško društvo Srbije.

- Purešević, D. (2020). Uspon i(li) pad bebi PISA testiranja. *Nastava i vaspitanje*, 69(2), strp. 117–132. doi:10.5937/nasvas2002117P
- Roberts-Holmes, G., Moss, P. (2021). *Neoliberalism and Early Childhood Education* (1st ed.). Taylor and Francis.
- Think20. (2019). *T20 Summit 2019 Communiqué*. Dostupno na <https://t20japan.org/wp-content/uploads/2019/05/t20-japan-2019-communication-eng.pdf>.
- The World Bank. (2021). *Urgent, Effective Action Required to Quell the Impact of COVID-19 on Education Worldwide*. Dostupno na <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2021/01/22/urgent-effective-action-required-to-quellthe-impact-of-covid19oneducation-worldwide>
- UNESCO, The World Bank, & UNICEF (2021). *Mission to Recover Education 2021: The time to act is now*. Dostupno na <https://www.unicef.org/reports/missionrecovering-education-2021>
- Urban, M., Cardini, A., Costin, C., Guevara, J., Okengo, L., Priyono, D., & Flórez Romero, R. (2020). Post-Covid-19 to 2030: Early childhood programs as pathway to sustainability in times of global uncertainty. *G20 Support for SDGS and Development Cooperation. Policy briefs*. Dostupno na https://www.g20-insights.org/policy_briefs/post-covid-19-to-2030-early-childhoodprograms-as-pathway-to-sustainability-in-times-of-global-uncertainty/
- Urban, M. et al. (2021). *How Do We Know Goals Are Achieved? Integrated and Multisectoral Early Childhood Monitoring and Evaluation Systems as Key to Developing Effective and Resilient Social Welfare Systems*. Dostupno na <https://www.t20italy.org/2021/09/20/how-do-we-know-goals-are-achieved/>.
- Urban, M. (2022). Scholarship in times of crises: towards a trans-discipline of early childhood, *Comparative Education*, 58:3, 383–401, DOI: 10.1080/03050068.2022.2046376
- Woodhead, M. (2006). Changing perspectives on early childhood: theory, research and policy, *Background paper prepared for the Education for All Global Monitoring Report 2007, Strong foundations: early childhood care and education*. UNESCO